

Inhoud

Voorwoord	7
1. 'Nepparlement'	11
2. De kloof	27
3. Wie wordt vertegenwoordigd?	47
4. Waarom afspiegeling?	69
5. Stemmen zonder last	89
6. Plato is springlevend	103
7. Hokjesdenken	131
Appendix	147
Noten	157

Voorwoord

Soms moet je erkennen dat je ongelijk hebt. Of, beter, dat je dankzij ‘voortschrijdend inzicht’ tot andere ideeën bent gekomen. Toen *Diplomademocratie* in 2011 verscheen, waren we niet bepaald onder de indruk van dat boek. Mark Bovens en Anchrit Wille stellen hierin dat hoger opgeleiden vrijwel alle facetten van het politieke leven in Nederland domineren. Zowat de hele Tweede Kamer had een afgerond hbo- of universitair diploma. Het maatschappelijk middenveld bestond grotendeels uit hoger opgeleiden. De mate van scholing bepaalde of mensen deelnamen aan verkiezingen, lid werden van politieke partijen, de straat op gingen om te demonstreren, contact opnamen met beleidsmakers, en ga zo maar door. Politiek was een speelbal geworden van een smalle demografische groep wier stem niet alleen *luider* klonk dan die van middelbaar en lager opgeleiden, maar bovendien *anders* klonk op actuele economische, maar met name op culturele onderwerpen.

“En dat is maar goed ook!”, dachten we destijds. Want wat is er mis met hoogopgeleiden aan de macht? Hoogopgeleiden laten zich immers leiden door het verstand in plaats van de onderbuik. Zij hebben doorgeleerd voor gewichtige aangelegenheden als het landsbestuur en kunnen veel beter verschillende deelbelangen tegen elkaar afwegen. Je moet er toch niet aan denken dat een mbo’er zou moeten beslissen over complexe onderwerpen als handelsbeleid, asielpolitiek of het belastingstelsel? Sterker nog, dachten we destijds (ook al durfden we het misschien niet hardop te zeggen), misschien is het zelfs maar beter dat lager en middelbaar opgeleiden niet zo geïnteresseerd zijn in de politiek. Laat de politiek toch over aan die burgers en politici die zich al bewezen hebben in het onderwijssysteem. En ach, als lager opgeleiden de stembus links laten liggen, komt dat de kwaliteit van de gekozen volksvertegenwoordigers alleen maar ten goede.

Inmiddels hebben we onze mening drastisch herzien. Dit boek vormt het resultaat van onze worsteling met de onderzoeksagenda die Bovens en Wille destijds nieuw leven hebben

ingeblazen. Uit het onderzoek dat wij de afgelopen jaren hebben verricht, blijkt dat de politieke opvattingen van Kamerleden, en in mindere mate die van raadsleden, nagenoeg perfect overeenkomen met de opvattingen van hoger opgeleide, rijkere Nederlanders. Lager en middelbaar opgeleide burgers en lagere en middeninkomens vissen in dit opzicht lelijk achter het net. We kunnen dit gebrek aan ideologische afspiegeling herleiden tot de vrijwel volledige afwezigheid van middelbaar en lager opgeleiden in de belangrijkste vertegenwoordigende organen van ons land. De vanzelfsprekendheid waarmee hoger opgeleide, welgestelde burgers zich het ambt van volksvertegenwoordiger hebben toegeëigend, is wat ons betreft toe aan herziening. Het begrenzen van inspraak en politieke participatie van groepen die er toch al toe neigen zich afzijdig te houden van de politiek, leidt alleen maar tot verdere vervreemding, marginalisering, onderdrukking en in het ergste geval zelfs tot uitbuiting van deze groepen. Ons argument heeft niet alleen betrekking op kenmerken als inkomen en opleidingsniveau, maar ook op factoren als geslacht, etniciteit en zelfs leeftijd. Afspiegeling is het toverwoord. Niet eens omdat afspiegeling een doel op zich zou moeten zijn, maar omdat afspiegeling van de samenleving in het parlement gunstig uitpakt voor ondervertegenwoordigde groepen.

We zijn niet alleen schatplichtig aan het werk van Bovens en Wille, maar ook aan het werk van Rudy Andeweg en Jacques Thomassen. Andeweg en Thomassen nemen al tientallen jaren enquêtes af onder Kamerleden waarin deze gevraagd worden naar hun politieke standpunten, hun opvattingen over het eigen werk, het functioneren van de Nederlandse democratie, en meer. Het onderzoek van Andeweg en Thomassen biedt een ongeëvenaard kijkje in de hoofden van de absolute top van politiek Nederland en, cruciaal voor onze doeleinden, het stelt ons in staat om in kaart te brengen in hoeverre volksvertegenwoordigers en kiezers elkaar kunnen vinden op de meest prangende politieke onderwerpen van dit moment. We beroepen ons deels op de problematiek die Bovens en Wille agendeerden en gebruiken hiervoor deels de data en methoden van Andeweg en Thomassen.

We zijn ook dank verschuldigd aan de volgende personen die eerdere versies van het manuscript hebben gelezen en van commentaar hebben voorzien: Alyt Damstra, Imke Harbers, Kristof Jacobs, Niels van der Laan, Tom van der Meer, Wardy Poelstra en Ebbisé Rouw. We zouden deze mensen dolgraag de schuld geven voor eventuele fouten en onvolkomenheden, maar helaas ligt de eindverantwoordelijkheid voor de volledige tekst en de voltallige analyses bij ons. We danken Rudy Andeweg voor de mogelijkheid om de Kamerledenenquête aan te wenden voor onze analyses. Bovendien had dit boek het leven niet gezien zonder financiële ondersteuning vanuit de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Armen maakte dankbaar gebruik van een Veni-beurs om aan dit boek te werken (projectnummer 451-13-013), terwijl Wouters promotietraject wordt gefinancierd door een NWO-talentenbeurs (projectnummer 406-15-089). Armen is daarnaast dank verschuldigd aan het Center for Comparative Immigration Studies aan de University of California, San Diego, waar hij het afgelopen jaar gastonderzoeker was.

Nepparlement? vormt in de verste verte niet het eindstation van ons denken over politieke vertegenwoordiging, want daarvoor is de materie te complex, is de normatieve lading te explosief en verandert de politieke wereld om ons heen te snel. Het boek dat voor u ligt zien we eerder als tussenstation in een langdurig traject om het functioneren van de vertegenwoordigende democratie in Nederland en elders beetje bij beetje tegen het licht te houden. Als onderdeel hiervan zijn wij van plan om aanvullende analyses en (hopelijk zo min mogelijk) correcties op het boek te blijven publiceren op het politicologische blog Stuk Rood Vlees, dat Armen samen met een aantal collega's heeft opgericht om de actualiteit vanuit politicologische invalshoek te duiden. Via www.stukroodvlees.nl/nepparlement hopen wij geïnteresseerde lezers verder te kunnen informeren over politieke vertegenwoordiging en ongelijkheid in Nederland.

Armen Hakhverdian en Wouter Schakel

17 januari 2017